

septem dies, inquit Eusebius in Catena. Verum Philo et alii passim censent hanc plagam durasse septem dies: pro uno enim die non fodissent Aegyptii novas fossas et puteos. Est ergo hebraismus: « Impleti sunt septem dies, » id est, septem dies perduravit sanguis in fluvio: post septimum vero diem in naturam aquae reversus est sanguis, idque non rogatu Pharaonis et deprecatione Moysi, ut vult Philo: nihil enim tale habet Scriptura; sed voluntate Dei volentis Aegyptios novis aliisque plagis punire. Inflicto ergo secundo plage ranarum, fuit finis primae plage sanguinis.

Tropologica de eon plage Aegypti de caligo adaptantur.

Reverentur decem plage Aegypti.

Car ferriat decem?

Aegypti per omnes creaturas puniuntur.

ducendo tenebras induxerant: per homines, Moysen et Aaron, per angelos et Deum.

Secundo, in omnibus pene bonis puniti sunt, scilicet in fructibus agri, in animalibus, in filiis suis primogenitis, in auro et argento, in corporibus per ulcera.

Tertio, in omnibus sensibus puniti sunt: in visu, per tenebras et spectra; in audita, per tonitrua; in gustu, per siliam et potum sanguinis; in odoratu, per fetorem ranarum; in tactu, per dolorem ulcerum et morsum sciniphum; denique in phantasia et mente, per continuum mororem ac multiplices terrores. Haec plage Aegypti fuerunt praeludium et typus poenarum gehennae. Omnes enim haec decem plage vel in se, vel in sui similibus exercebantur Pharaonem, aliosque damnatos in inferno, cui facile est sanguis adaptare. Et si ita Deus punivit Aegyptios in hac vita, quomodo puniet damnatos in gehenna? Hinc rursum « eandem plagas, inquit Ireneus lib. IV, cap. L, in fine mundi universaliter accipient gentes, quas tunc particulatim accepit Aegyptus, » easque praevit et praedixit S. Joannes Apocal. cap. viii et ix.

Symbolice, Deus puniit peccatores decem plagis. Primo, sanguine, id est discordia: aquae enim potabiles Aegyptiis in sanguinem conversa significat discordiam in intima Reipublicae viscera, ac venas serpentem. Secundo, ranis, id est rixis et tumultibus, qui ex discordia manant. Tertio, culicibus, id est curis et sollicitudinibus, quae peccatores mundo et carni deditos pungunt et discrediant. Quarto, muscis caninis, id est iris et odiis, quibus aestuant, et invicem mordent ac laedant. Quinto, peste animalium, ut scilicet in rebus terrenis oblectamenta, quae quaesierant, non inveniant, sed potius in iis fastidia, damna, dolores et tormenta sentiant. Sexto, ulceribus vesicularum, id est stimulis conscientiae, quae quasi ulcera dolorem simul et pudorem ac horrorem afferunt. Septimo, grandine, id est obstinatione in suis sceleribus. Octavo, locustis, id est tyrannide et inquietudine concupiscentiae. Nono, tenebris, id est caecitate mentis. Decimo, morte primogenitorum, id est damnatione animae. Sicut enim primogenitus in paterna domo est princeps, sic animus est in utroque homine. Ita Alcazar in Apoc. xi, not. 8; sed de singulis agam sigillatim inferius suis locis.

Quaeres secundo, ubi et quando haec plage sint factae? Respondeo primo, factae sunt in campo Taneos, Psalm. LXXVII, 12. Tanis enim erat civitas regia et caput Aegypti, in qua Pharaos habitabat. Plaga ergo quaelibet primo feriebatur Tanim, in qua erat scelerum colluvies, deinde per universam Aegyptum diffundebatur, ut tradunt Hebraei. Secundo, contigerunt haec plage anno 81 Moysi, id est anno mundi 2434, post diluvium vero 797, ante bellum Trojanum, quod incidit in tempora Samsonis et Heli, annis 330; ante Romam condi-

Secundo, in omnibus bonis.

Tertio, in omnibus sensibus.

Haec plage fuerunt praeludium gehennae.

Quaeres II. Ubi et quando haec plage sint factae? Respondeo in Tanis, ante bellum Trojanum.

tam, annis 743. Addit Paulus Orosius, lib. I Historiarum, cap. ix et x, plagas has contigisse sub idem tempus quo contigit diluvium, non Ogygis, ut vult Africanus, sed Deucalionis, et incendium quod vocant Phaetontis.

Quaeres tertio, quanto tempore haec plage durarint? Respondet Torriellus et Pererius omnes uno mense peractas esse, scilicet 27 diebus; nam post primam plagam usque ad secundam transierunt dies septem; die 9 ablata est secunda plaga ranarum; die 11 immissa est tertia plaga ciniphum; die 10 Moyses minatus est muscas, et die 12 immisit eas, et die 13 removit eas; die 15 minatus est et inflixit quintam plagam; die 16 inflicta est sexta plaga; die 17 minatus est plagam septimam, quae inflicta est die 18 et sublata 19; die 20 minatus est octavam plagam, et die 21 inflixit eam, et die 22 removit; sequentibus tribus diebus, puta 23, 24, 25, duravit plaga tenebrarum; die 26 Pharaos se expulit Moysen, et media nocte sequente inflicta est decima plaga caedis primogenitorum, sub initium diei 27. Unus ergo fere mensis lunaris fluxit a prima plaga usque ad ultimam. Jam cum ultima plaga contigerit 15 die primi mensis Nisan, qui respondet nostro martio, hinc sequitur primam plagam factam esse circa medium ultimi mensis qui Hebraeis dicitur Adar, et respondet nostro februario. Errant ergo Hebraei, quos sequitur Genebrardus in Psal. civ, dicentes has plagas spatio 12 mensium, per intervalla esse factas.

Quaeres quarto, quis fuerit auctor harum plagarum? Respondeo, fuit Deus, utens tamen subinde ministerio angelorum, de quibus dicitur Psalm. LXXVII: « Misit in eos iram, et immissiones per angelos malos. » Ubi, licet Genebrardus putet has plagas inflictas esse per demones, tamen verius est id factum esse per angelos bonos, tum quia Moyses et Deus certabat hic cum magis et demonibus: ergo eorum opera non utebatur; tum quia sic Sodomitas punivit per angelos bonos: dicuntur tamen hi angeli mali, id est, noxii et inferentes mala, sive supplicia. Unde Hebraice

est, per angelos malorum, scilicet opifices. Ministerium ergo suum Deo hic exhibuerunt angeli, peregrinante plagam quintam pestis, et sextam ulcerum, et septimam tonitruorum, et nonam tenebrarum, et decimam caedis primogenitorum, forte et tertiam ciniphum, et quartam muscarum; reliquas, utpote subitaneas et miraculosas conversiones et productiones rerum solidarum et perfectarum, ut sanguinis et ranarum, forte et locustarum, per se operatus est Deus.

Porro finis harum plagarum fuit, ut Deus per eas ostenderet, tum suam curam et providentiam erga Hebraeos, tum terribilem potentiam et vindictam adversus Pharaonem et Aegyptios, eosque cogeret Hebraeos dimittere, utque omnes gentes sui metu et reverentia percelleret. Id ita contigisse fatentur Chananeae, Josue II, 9.

Hinc patet Hebraeos in Aegypto ab his plagis fuisse immunes, ut patet cap. viii, vers. 22, et cap. ix, vers. 4 et 26, et cap. x, vers. 23; immunes quoque fuisse advenas et peregrinos probabile est. Solis enim Aegyptiis haec plage infligebantur. Unde verisimiliter censet Pererius advenas, cum tam atroces poenas Aegypto infligi cernerent, dubitantes de totius regionis exitio, quamprimam ex Aegypto abiisse. Addit Pererius immunes quoque fuisse Aegyptios eos, qui nihil in Judaeos peccaverant: sed hoc valde incertum est; solet enim Deus ob publica regum et regni peccata omnes punire, communique clade etiam innoxios cum noxiis involvere. Denique S. Augustinus, Quaest. XLIV, putat ab hisce plagis, excepta ultima, immunes fuisse Aegyptios habitantes cum Hebraeis in terra Gessen: haec enim terra a plagis immunis fuit, ob Hebraeos in ea habitantes. Verum probabilius censet Tostatus et alii, Aegyptios aequae in Gessen, ac alibi, fuisse plagis hinc percussos, quia Aegyptii omnes innato quasi die persequerantur Hebraeos, maxime autem illi qui in Gessen eos opprimebant, tum quia ea re putabant illi maximam se inire gratiam apud Pharaonem, tum quia perniciem Hebraeorum ingenti bono futuram sibi sperabant.

Etis haec plage.

Non vero Aegyptii habitant in Gessen.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur secunda plaga Aegypti, qua fuit ranarum; et vers. 16, tertia, qua fuit sciniphum; et vers. 21, quarta, qua fuit omni generis muscarum, quodque post singulas induratus sit Pharaos.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi; 2. sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis. 3. Et ebulliet fluvius ranas, quae ascendent, et ingredientur domum tuam, et cubiculum lectali tui, et super

stratum tuum, et in domos servorum tuorum, et in populum tuum, et in furnos tuos, et in reliquias ciborum tuorum. 4. Et ad te, et ad populum tuum, et ad omnes servos tuos, intrabunt ranæ. 5. Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios, ac super rivos et paludes, et educ ranas super terram Ægypti. 6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, et ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti. 7. Fecerunt autem et malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Ægypti. 8. Vocavit autem Pharaon Moysen et Aaron, et dixit eis: Orate Dominum ut auferat ranas a me et a populo meo, et dimittam populum ut sacrificet Domino. 9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi quando deprecer pro te, et pro servis tuis, et pro populo tuo, ut abigantur ranæ a te, et a domo tua, et a servis tuis, et a populo tuo, et tantum in flumine remaneant. 10. Qui respondit: Cras. At ille: Juxta, inquit, verbum tuum faciam, ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus noster. 11. Et recedent ranæ a te, et a domo tua, et a servis tuis, et a populo tuo; et tantum in flumine remanebunt. 12. Egressique sunt Moyses et Aaron a Pharaone, et clamavit Moyses ad Dominum pro sponse ranarum quam condixerat Pharaoni. 13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi; et mortuæ sunt ranæ de domibus, et de villis, et de agris. 14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, et computruit terra. 15. Videns autem Pharaon quod data esset requies, ingravit cor suum, et non audivit eos, sicut præceperat Dominus. 16. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, et percute pulverem terræ, et sint sciniphes in universa terra Ægypti. 17. Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens: percussitque pulverem terræ, et facti sunt sciniphes in hominibus, et in jumentis: omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. 18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, et non potuerunt: erantque sciniphes tam in hominibus quam in jumentis. 19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic; induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut præceperat Dominus. 20. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, et sta coram Pharaone: egredietur enim ad aquas, et dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi. 21. Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, et in servos tuos, et in populum tuum, et in domos tuas omne genus muscarum: et implebuntur domus Ægyptiorum muscis diversi generis, et universa terra in qua fuerint. 22. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ, et scias quoniam ego Dominus in medio terræ. 23. Ponamque divisionem inter populum meum et populum tuum: eras erit signum istud. 24. Fecitque Dominus ita. Et venit muscæ gravissima in domos Pharaonis, et servorum ejus, et in omnem terram Ægypti; corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis. 25. Vocavitque Pharaon Moysen et Aaron, et ait eis: Hæc et sacrificate Deo vestro in terra hæc. 26. Et ait Moyses: Non potest ita fieri; abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Quod si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent. 27. Viam trium dierum pergemus in solitudinem: et sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis. 28. Dixitque Pharaon: Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto: verumtamen longius ne abeatis, rogate pro me. 29. Et ait Moyses: Egressus a te, orabo Dominum; et recedet muscæ a Pharaone, et a servis suis, et a populo ejus eras: verumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. 30. Egressusque Moyses a Pharaone, oravit Dominum. 31. Qui fecit juxta verbum illius, et abstulit muscæ a Pharaone, et a servis suis, et a populo ejus: non superflua una quidem. 32. Et ingravitur est cor Pharaonis, ita ut nec hæc quidem vice dimitteret populum.

Vers. 2.

2. PERCUTIAM OMNES TERMINOS TUOS RANIS: — « Terminos, » id est regiones tuas usque ad ultimos limites et terminos earum: est metonymia. Post primam plagam sanguinis, quæ duravit 7 dies, mox sequenti, scilicet 8 die, secuta est secunda hæc plaga ranarum plurimarum et molestissimarum, quas Deus clementi sua justitia, ita in supplicium sonitum armavit, ut tisdem etiam illos penitentiae admoneret. Juste puniuntur ranis aquatilibus, earumque coactione, qui infantes Hebræorum aquis merserant, eorumque vagitum contempserant. Infantes enim ranis tam incessu, quam vagita assimilantur; manibus enim et pedibus repunt quasi ranæ. Ita Theodoretus.

Infantes

repunt et

vagitant

ut ranæ.

Vers. 3.

3. ET EBULLIET FLUVIUS RANAS. — Hebræorum שֵׁרָץ *serats* significat prolificare factumque multiplicare instar piscium et ranarum; quod Noster apte vertit, « ebulliet, » *q. d.* Ranæ plurimæ, instar bullarum a Nilo nascentur et prodibunt.

Ranæ

amnia

loca oco-

supre-

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

bant.

quem exhalabant, præsertim mortuæ; quinto, tactum: conscendebant enim mensas, sedes, lectos, ibique sedentium vel cubantium corpora, pedes, manus, facies invadebant et occupabant. Addit Pererius plures ex ranis fuisse noxias et venenatas. Addunt, vel potius fabulantur Hebræi, ranas has intrasse corpora et viscera Ægyptiorum, per os apertum dormientium, et per alios meatus. Sic ranæ sæpius regiones integras vastarunt, populosque inde expulerunt, ut Abderitas a ranis sua patria pulsos esse docet Orosius, lib. III, cap. ult.

ET IN RELIQUIAS CIBORUM TUORUM. — Recte vertit Noster hebræum בְּכִשְׁמֹרֶתָא *demisaratecha*, quod tamen, secundo, significat farinam conspersam. Unde Septuaginta vertunt, ἐν τῷ σπυρίματι σου, id est in massis, vel pastis tuis; Chaldeus vertit, in panis tuis, id est in pistrino, et locis quibus panis conficitur.

3. EXTENDE MANUM TUAM. — cum virga quam tenes; virgam enim exprimitur herba: illa enim fuit effectrix, et causa moralis horum omnium; hoc enim signo extensionis virgæ, ceu imperio, ex aquis et earum potentia obedientialiter, evocata a Mose et Deo sunt ranæ.

Allegorice, virga est crux, sive lignum crucis. Crux enim omnibus mirandis redemptionis nostræ operibus intervenit.

6. ET EXTENDIT AARON MANUM SUPER AQUAS. — Vers. 6. « Super, » id est versus, vel contra aquas: non enim tetigit eas, utpote longe ab eis remotus, et existens in aula Pharaonis. Extendit ergo eminens virgam, hæc extensio significans se Ægyptios ferire, suoque mandato plagam ranarum infligi.

Tropologie, ranæ sunt garruli et clamosi; hi enim quietis amatoribus sunt molesti, ut ranæ, turbantque pacem domus aut collegii. Unde Pythagoras dixit, « hirundinem in domum non esse suscipiendam, » id est garrulos et verbosos homines in familiam non esse admittendos, uti explicat S. Hieronymus in *Apol. contra Rufinum*. Maxime vero ranæ sunt loquaces philosophi et heretici, qui, ait S. Augustinus, lib. I *De convenientia decem præcept. cum decem plagis*, « superbiam et inanes contentiones, quasi strepitum vocum habere possunt, sed doctrinam veræ sapientie non possunt insinuare: qui enim Christianæ veritati contradicunt, et in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt, tædium quidem afferentes auribus, nullos autem præbentes cibos mentibus; » atque, ut ait Tertullianus, lib. *Contra Heret. mag.*, cap. 1, tales « loquacitatem faciundiam existimant, impudentiam constantiam deputant, et maledicere singulis officium bonæ conscientie judicant. » Rursus, sicut ranæ facie noctu accensa obmutescunt, ita et sophistæ ac heretici visa veritatis luce. Unde Poeta:

Lumine percussæ cessant maledicere ranæ,
Et victus veri luce sophista tacet.

Rana Idem S. Augustinus, serm. 87 *De Tempore*; Origenes, Rabanus et Rupertus per ranas intelligunt inflata, modulata, fabulosa et impura carmina poetarum, quae multis fuerunt exito. *Secundo*, Gregorius Nyssenus: Ranae, ait, typus sunt voluptuose et luxuriosae vite; nam primo, rana animal est ancipitis vite, in aquis et in terra vivens, in ceno et luto commorans: sic homo voluptuosus ambiguus est inter hominem et bestiam: figuram enim hominis gerit, sed vitam bestiae agit. *Secundo*, rana deformis est aspectu, et tetri fetoris, quae aquis non mundatur, sed magis inquinatur: sic foedi et fetentes sunt ventri et Veneri addicti, nam gula et libido omnia eorum cogitata, dicta et facta, mentem corpusque commaculat. *Tertio*, ranae sunt loquaces: sic libidinosi turpia exhalant. *Quarto*, ranae haec omnia penetrabant et conspurcabant: sic gula et libido omnia penetrat et fœdat; in mensis gulosorum abundat, in lectulis et penetralibus assidet, muros et aulas eorum obscenis imaginibus, vasa foedis sculpturis, corpus putredine, mentem corruptione obducit et inquinat. Ita Nyssenus.

7. FECERUNT AUTEM ET MALEFICI PER INCANTATIONES SUAS SIMILITER. — Nimirum non tot quot Aaron, quae scilicet operirent omnes urbes et villas; sed paucas aliquas ranas ex aquis eduxerunt, quas prius aliunde occulte eo transulerunt demones, vel etiam quas naturaliter producerant ex aquis, applicando activa passivis: ita enim naturaliter ex aquis ranas gigni videmus.

8. ORATE DOMINUM, UT AUERAT RANAS.—Hinc patet graviozem hanc fuisse plagam ranarum priore sanguinis. Haec enim compulsi Pharaonem orare Mosen pro liberatione, quod prior non fecerat.

9. CONSTITUTE MIHI, QUANDO DEPREOR PRO TE. — Hebraice est: *Gloriare super me quando orem pro te, q. d.* Hunc tibi honorem defero, ut tempus constituas et definias, quo orem, ut ranis libereris tu cum tuis Aegyptiis. Nota *quando, q. d.* Ne me certum et naturale tempus cessationis ranarum ex horoscopo, id est ex inspectione horae, vel ascendentis novi sideris, venari et rimari quasi astrologum, vel magum autumes, ipse tu tempus definit. Sciebat Moses se datum esse Deum Pharaonis, liberatoremque Israelis: itaque de signis ad liberationem hanc necessariis ex Dei fiducia et promissione certus audacter promittit Pharaoni, se quolibet tempore ranas ablaturum; maxime quia nitabatur tanta sua cum Deo familiaritate, et oculis a Deo agebatur stimulis ad hoc audendum, quasi Deus assisteret, certoque succurreret, ut quolibet tempore posset plagam hanc ranarum auferre: nulla ergo hic fuit Dei tentatio, fuit tamen hoc opus magni animi et virtutis. Unde Chaldaeus vertit: *Pete tibi potentiam*, id est rem magnam, ad quam conficiendam opus est magna vi et potentia.

10. QUI RESPONDIT, CRAS, — non statim hoc die et momento, tum ut tibi spatium dem orandi pro

amovendis ranis, tum ut experiar an naturaliter per se deficiant ranae, quasi casu huc illate, an potius tanquam divina virtute inductae, non sine eadem tuis precibus impudenter amoveri possint.

12. CLAMAVIT, — non voce, sed desiderio, et magna animi in Deum elevatione et contentione: sic cap. XIV, vers. 15, Deus dicit ad Mosen tacentem: « Quid clamas ad me? »

14. CONGREGAVERTUNQUE EAS (RANAS) IN IMMENSOS AGGERES. — Non statim orante Mose evanuerunt ranae, ne praestigiae fuisse putarentur, neve flagelli hujus oblivisceretur Pharaon. Unde Philo et Josephus tradunt ex ranis mortuis fetorem intolerabilem exhalasse.

17. PERCUSITQUE PULVEREM TERRE, ET FACTI SUNT SCINPHES IN HOMINIBUS, ET IN JUMENTIS. — Tertia est haec plaga scinphum, per quam in terra et pulvere puniti sunt Aegyptii, qui Hebraeos in luto et lateribus oppresserant.

Nota: Haec plaga fuit in omni terra Aegyptii, non simpliciter, sed ubicumque erant Aegyptii, vel eorum jumenta: ad haec enim tantum crucianda missi sunt scinphes. Unde quando dicitur: « Omnis pulvis terrae versus est in scinphas, » intelligo, per hyperbolem, « omnis, » id est plurimus, quasi omnis, qui erat apud homines et jumenta. Idque ita esse patet ex vers. 21.

Nota *secundo*: Haec animalia nova dicuntur scinphes, et graece a Septuaginta et Philone *scinphis* (quod in singulari dicitur *scinph*, vel *scinph*), a voce Hebraea *סנין* *sinim*, nonnihil immutata, vel potius a Graeco *σκίπτε*, id est pungere, pruritus excitare: hoc enim faciunt ciniphes, qui et scinphes vocantur.

Quaeres, quales fuerint hi scinphes? Josephus, Hebraei, Cajetanus et Oleaster Hebraeum *kinim* vertunt pediculos, sed errant, tum quia pediculi non e pulvere, sed e corpore generantur; tum quia Septuaginta, Noster et Philo vertunt « scinphes, » non pediculos.

Secundo, Torniellus vult scinphes fuisse pulices, quia, si fuissent culices, fuissent producti non hac, sed sequenti plaga, quae fuit omnis generis muscarum. Verum pulices non involant in oculos, et pulices vocantur, non scinphes. Adde culices proprio non esse muscas, cum alioqui varia sint genera muscarum: est enim musca, alia canina, alia equina, alia bovina, alia communis, alia Hispanica, alia nigra, alia aurea, alia flava, etc.

Dico ergo scinphes fuisse culices (ait Ety-mologicum Graecum, *scinph* *scinph*), cinips est culicis speciem gerens) eorumque infinita examina (ut velut extensa nubes, totam umbrarent Aegyptum, ait Philo), qui et corpora aculeatis stimulis terebrent, et, ut ait Philo, nares etiam auresque pervaderent, et in oculos involarent. Quare hoc animal licet minutissimum sit, est tamen molestissimum. Unde S. Jacobus Nisibites in Saporem regem Persarum, Nisibim obsiden-

tem, execrationem scinphum jaculatus, mox iis equos et elephanthos ejus disiecit, teste Theodoro in *Philotheo*.

Hinc Albertus Magnus, lib. XVI *De Animalibus*, scinphes ait corpore esse vermes, capite autem et alis esse muscas, habere in ore aculeum, quo pungunt et sugunt, palatibus nasi locis, et animantium spiritus, sed maxime humanos connectari. Ii autem Mosalei acriores, et quasi miraculosi fuerunt: neque volabant gyrando in aere, ut faciunt culices, sed homines et jumenta invadebant.

Tropologie, scinphes sunt sophismata dialectica hereticorum, quae minutis et subtilibus verborum et argumentorum stimulis animas terebant, et tanta calliditate circumveniunt, ut deceptus nec videat, nec intelligat. Ita Origenes et ex eo S. Augustinus, serm. 87 *De Tempore*.

Recte Diogenes sophistam retulit: cum enim ille suis argutionibus colligeret, quod Diogenes haberet cornua, Diogenes frontem et tempora manu contractans: Atqui, ait, ego illa non video. Idem alteri sic colligenti: Quod ego sum, tu non es: ego sum homo, ergo tu non es homo, respondit: A me incipe, et recte collegeris: Quod Diogenes est, hoc non est sophista: Diogenes est homo; ergo sophista non est homo. Quare merito Ariston dicebat, dialecticorum argutias similes esse telis aranearum, quod plurimum haberent artificii, minimum utilitatis.

S. Augustinus in *Conventitia decem praecipit. cum decem plagis*, docet hanc plagam opponi tertio praecipito, quo jubetur sabbatum sanctificare, id est requiem habere mentis: scinphes enim significant homines inquietos, contentiosos et rixosos, qui pacem suam et alienam interturbant.

18. FECERUNTQUE SIMILITER MALEFICI. — « Pecerunt, » id est facere conati sunt per suas incantationes. Ita S. Augustinus.

ET NON POTERUNT. — Cur magi, qui ranas et majora fecerant, non poterant parvos scinphes producere? Respondent Hebraei apud Lyranum causam esse, quod demones non possint producere animal minus grano hordei, minores autem esse scinphes. Sed haec sunt naenia: licet enim arte subinde possint fieri maxima, non minima, tamen per naturam, et per causas naturales (per quas agunt demones) facilius fiunt minora et viliora animalia quam majora: haec enim pluribus rebus egent, ut experientia patet. *Secundo*, Rupertus putat magos effecisse scinphes, non tamen veros, qui scilicet pungerent, essentque aculeati. Sed unde hoc didicit Rupertus? Imo repugnat Scripturae, quae simpliciter ait, eos non potuisse efficere scinphes. *Tertio*, Cajetanus hanc causam dat, quod incantationes ille non essent appropriate ad talem effectum, scilicet ad scinphes producendos: certum enim est demones posse scinphes producere. Verum non dubium est quin demon, qui hic omnem suam vim con-

tra Mosen exerebat, incantationes proprias et accommodatas suggesserit suis magis.

Dico ergo a Deo impeditos fuisse demones, ne scinphes possent efficere: hoc enim ipsi magi fatentur, dicentes: « Digitus Dei est hic; » idque ut sic Dei potentia, et demonum imbecillitas magis appareret, quodque non demon, sed Deus nobis timendus sit, qui demonis vires cohibet, ut etiam in rebus parvis nocere non possit, ni Deus id ei permittat. Denique hic impotentiae arguuntur mendaces magi et demones; atque omnibus patuit eorum mira, quae prius fecerant, non fuisse vera miracula, eosque a Mose victos et prostratos esse; ac consequenter Mosen verum veri Dei Prophetam et servum, ipsos vero magos esse et demonis servos.

Allegoricam causam dat S. Augustinus *Quaest. XXV in Exod.* In tertia, ait, scinphum plagam defecerunt magi, ut significaretur quod Philosophi Gentium non agnovissent spiritum SS. Trinitatis. Licet enim Plato et alii de Patre et Filio non taceant, tamen non agnovissent Spiritum Sanctum, qui digitus est Dei.

Moraliter hinc discat, si fortiter et constanter cum Mose reluctaris demoni, maxime cum reddes imbedilem, ita ut nec scinphem possit efficere.

19. DIGITUS DEI EST HIC, — qui scilicet Mose assistit, eumque juvat, sed nos invadit et compescit, cogitque ei cedere. Hic Deus, et Moses ab hostibus etiam invitit veram verorum, et a Deo manantium signorum Mosis confessionem extorquet.

Quaeres, quid significet hic digitus. Respondent alii, digitum significare plagam, quam Deus Levi mota, et quasi digito suo infixit: et sicut decem digitos habet homo, ita decem fuerunt plagae Aegypti; unde Chaldaeus vertit, *a facie Dei plaga haec est*.

Secundo et aptius, digitus Dei est Dei potentia, virtus et operatio: brachio enim et digitis, quae actionis sunt instrumenta, potentiam actionemque significant Hebraei. Licet enim in Deo una sit virtus operativa, eadem tamen multiplex est et multiformis ratione multorum effectuum, unde vocatur digitus vel digiti. Hinc *Isaiae xl.*, dicitur Deus tribus digitis appendere molem terrae, et *Psal. viii*: « Videbo caelos tuos opera digitorum tuorum; » ita Rupertus, Cajetanus, Lyranus, Li-pomannus. Rursum *Dei significat ingentem potentiam, q. d.* Virtus, quae operatur Moses, est eximia et insuperabilis; sic enim vocantur montes Dei, cedri Dei, id est maxima.

Mystice, ex mente non magorum, sed Dei, digitus Dei est Spiritus Sanctus: nam primo, sicut digitus a brachio et manu, Ita Spiritus Sanctus a Patre et Filio procedit. *Secundo*, sicut multi sunt digiti, ita multa sunt dona Spiritus Sancti. *Tertio*, tot sunt digiti dexterae manus, quot sunt sinistrae, quia pari fortitudine et gratia Spiritus Sancti indigemus ad sustinenda prospera, atque adversa. Ita

Quarta, et secunda.

Demon ciniphe est imbecillior, si ei resistas.

Digitus Dei quae?

Resp. est Dei virtus et operatio.

Mystice, digitus Dei est Spiritus Sanctus.

Tropologie, scinphes sunt sophismata hereticorum.

Vers. 12.

Vers. 14.

Vers. 17.

Vers. 18.

Cur scinphes efficere non poterunt magi?

Secundo.

Tertio.

Scinphes sunt culices.

S. Augustinus, Hieronymus et Nyssenus. Hinc quod Luca cap. xi, vers. 20, Christus dicitur in digito Dei eicere demonia, Mattheus cap. xii, vers. 28, id explicat, dicens, cum id facere in Spiritu Dei. Deu. — Perperam Lyranus per Deum hic demonem superiorem intelligit, qui per magiam impediēbat magorum et inferiorum demonum operationem. Si enim, ait, magi cognovissent verum Deum adesse Mosi, non ausi fuissent illi amplius resistere: atqui resisterunt illi post hæc, cap. ix, vers. 11. Verum hoc est contra omnes Interpretes, et contra ipsa plana Scripture verba. Neque mirum magos postea ad ingenium rediisse, et restitisse Mosi. Sic enim Pharo subiade penitens, mox ad ingenium rediit. Adde, sicut demones Deo resistunt, licet eum cognoscant, sic resistunt et magi, aliique maximi peccatores.

INDURATUM EST COR PHARAONIS. — Tum ex eo quod magi similia ac Moses se posse et scire dicebant, similiaque facturos, ni a Deo impedirentur; tum etiam quia majora jam eos fecisse viderat.

21. IMMITTAM IN TE, ETC. OMNE GENUS MUSCARUM. — Hebraice est ערובי ארוב, quod si radicem spectes, significat mixtum sive miscellaneum, quod aliqui determinat ad feras, quasi variarum bestiarum genera mixtum in Ægyptio hac quarta plaga immiserit Deus. Ita Josephus. Unde Chaldaeus vertit, *mixtura bestiarum noxiarum*; Pagninus, *omne genus ferarum*; R. Salomon, *turbam serpentium et scorpionum*; Aben Ezra, *incursionem leonum, et pardorum, et typorum*. Melius S. Hieronymus, Septuaginta et Aquila interpretantur *arob*, miscellam muscarum, sive turbam variarum muscarum: Aquila enim vertit *καρμυζων*, id est omnis generis muscam; Septuaginta quoque vertunt *καρμυζων*, id est communem muscam, puta omne genus muscarum. Unde et Latinus Interpres retinens nomen Græcum *cynomyiam* (sic enim legendum cum Romanis, non *cynomyiam*) vertit *Psal. lxxvii, 43, et Psal. civ, 31*. Unde S. Hieronymus epist. ad Savianum et Pretextam, putat viliose legi in Septuaginta *καρμυζων* per α, id est caninam muscam, pro *καρμυζων* per α, id est communem muscam; *καρμυζων* tamen legit Origenes, Augustinus et Theodoretus, qui et Philo, qui *καρμυζων* vocari dicit a duobus impudentissimis animalibus, scilicet cane et musca, q. d. Moses: Musca hæc instar eorum fuit impudentissima, audacissima, mordacissima. Ita Ægyptii impudentiam indicantes pingebant muscam, que, licet crebro abacta, identidem tamen inverecunde redit. Ita Horus Apollo, lib. I, *Hierogl. 48*.

Mystice, S. Augustinus hanc quartam plagam opponit quarto præcepto, quod est de honorandis parentibus; qui enim parentes non honorant, puniuntur pro muscam caninam, id est per nequitiam diaboli: caninum enim est parentes suos non agnoscere. Unde canum catuli cæci nascuntur.

Secundo, S. Augustinus *serm. 87*, et Origenes per cynomyiam accipiunt sectam cynicorum, ob publicum et inverecundum libidinis usum.

Alii accipiunt hereticos, qui initio pie blandiuntur, sed deinde ringunt et mordent, ut canes. Verissime enim dixit B. Thomas Morus: « Heretici nostri hypocrisin sustulerunt, sed impudentiam substituerunt, ut qui ante religionem simulabant, nunc in imoietate gloriantur. »

Tertio, Pererius cynomyie comparat caudidos, aliosque homines litigiosos, qui tanquam canes se invicem mordent et lacerant.

Rursus cynomyie sunt maledici; nam, ut ait Plutarchus in *Moral.*, sicut amici detestantur canem incurrentem, qui eos dirimat: sic execrari debent homines caninos, qui maledicentia sua dirimunt amicorum benevolentiam. Hinc Alcibiades canem ingentem abscessa cauda per urbem dimisit: hoc cum multis stultum et ineptum visum esset, moventibus eum amicis, ac sermones de eo circumferebantur enarrantibus, ridens Alcibiades: Sic, inquit, res ut intenderam successit. Hoc enim Atheniensibus loquendi argumentum præbere volui, ut eos a peioribus, quam de me et aliis conviciose loquuntur, novis his averterem: testis est Plutarchus in *Alcibiade*.

Quarto, S. Gregorius per omne genus muscarum, accipit inquietas et insolentes desideriorum carnalium curas, quibus agitantur et feruntur mundi et voluptatum sectatores. Vide eum lib. *XVIII Moral. cap. xxxiii*.

22. FACIAMQUE MIRABLEM IN DIE ILLA TERRAM Gessen. — Potest hebr. הַפְּלֵתִי *hiphleti* cum Chaldaeo verti, *dividam terram Gessen*, ut scilicet illa sola in Ægypto sit immunis ab hac plaga muscarum. Unde tertio, *hiphleti* sic verti potest, miraculose agam cum terra Gessen. Radix enim *pala* significat, separavit, vel mirabilem fecit, q. d. Faciam terram Gessen *pala*, id est mirabilem, et orbis miraculum. Sic Angelus apparens Manne patri Samsonis, roganti quo nomine vocaretur? « Cur, inquit, queris nomen meum, quod est *pala*, id est mirabile? » *Judic. xiii, 14*. Sic Christus *Isaie ix, vers. 6*, vocatur *pala*, id est admirabilis. Simili modo apposite in excidio Hierosolymæ per Titum, cum Christiani Dei monita exierunt et evaserunt in urbem Pellam, teste Eusebio, lib. III, cap. v, apposite urbs illa, vel antierus, vel posterius, puta ex mira hac evasione, a Christianis dicta est *Pala*, vel *Pella*, id est mirabilis separatio: quia sicut olim Deus terram Gessen fecit *pala*, id est mirabilem, ac separavit eam a plagis Ægypti: ita pariter separavit in Pella Christianos a plagis Judæorum in Jerusalem excisorum a Tito. Ita Alcazar, *Apoc. vii*, sub initium pag. 468.

ET SCIAS QUONIAM EGO DOMINUS IN MEDIO TERRE, — id est, dominans in terra lata et ampla. Sic Hebræi medium, vel cor maris, vocant ipsum mare latum et profundum; adde, sicut rex in medio regni residens, circumquaque totum reg-

Cynomyia sunt cynici.

Et caudidos litigiosos.

Vers. 22.

Cynomyia quid?

Cynomyia quid?

num circumspicit et administrat: ita et Deus anthropopathos dicitur in medio terre, quasi rex residere, et quaeversum latissime dominari.

23. PONAMQUE DIVISIONEM. — Hebr. est ponam פרוץ *pebut*, id est redemptionem, q. d. Redimam, eximam et liberabo meos Hebræos a communi plaga, que totam Ægyptum affliget.

24. ET VENIT MUSCA GRAVISSIMA. — Quartam hanc plagam muscarum suo sensili signo, sine extensione virgæ, se solo infixit Deus, ne quis suspicaretur quid numinis virgæ inesse, aut non esse Deum, qui hæc pararet.

MUSCA GRAVISSIMA. — « Gravissima, » id est plurima. Sic enim per metalepsin, et per enallagen quantitatis continuis pro discreta, sumunt Hebræi *gravis* pro *multus, copiosus*. Sic *Psal. xxxiv, vers. 18*, dicitur: « In populo gravi, » id est multo, « laudabo te. » *I Machab. 1, 18*: « Intravit Antiochus Ægyptum in multitudine gravi, » id est copiosa. *Nahum. iii, 3*: « Vox gravis ruine, » id est vox multe cædis; nam precedit « vox multitudinis interfecte. » Sic et Latini usurpant *gravis*, ut Varro apud Nonium Marcellum, cum ait: « Ubi graves pascantur et alantur pavonum greges; » *graves*, id est multi; et Sallustius: « Cæpit per omnem provinciam grave pretium frugibus esse. » *Grave*, id est magnum et multum.

Secundo, « gravissima, » id est molestissima et nocentissima, tam hominibus quam jumentis. Unde sequitur: « Corruptaque est terra ab hujusmodi muscis. » Hinc Abulensis putat has muscas morsu suo venenatas fuisse. Sic olim muscas gentes et regiones integras perdidisse tradit Plinius, lib. X, cap. xxxviii, ideoque, ait, Elci Deum myjodem, sive myjagram, quasi Jovem muscarum coluerunt, ad abigendam pestem muscarum; sicut Accaronite coluerunt Beelzebub, id est deum muscam, quem multi putant eundem esse cum myjode sive myjagro, id est Jove muscario.

26. ABOMINATIONES ENIM ÆGYPTIORUM IMMOLABIMUS DOMINO DEO NOSTRO? — Interrogative noster Interpres vertit ad emphasisim, uti vertit et Chaldaeus et Pagninus, q. d. Nullo modo expedit ut in Ægypto eorum Ægyptiis mactemus et sacrificemus oves et boves; hæc enim ipsi colunt. Unde, si ea jugulemus, lapidabunt nos; patet ex sequentibus.

Quare, que sint abominationes Ægyptiorum? Nota abominationem poni pro re abominabili, vel abominata. Vide *Can. 21*. Jam, primo, aliqui sic accipiunt, ut « abominationes » vocentur ea que diis suis sacrificabant Ægyptii, que Hebræis

erant abominanda; apud veteres enim porcus immolabatur Cereri, anser Veneri, asinus Priapo, Diana canis, Phæbo equus. Hæc vero animalia Hebræis immolare erat nefas.

Secundo et genuine, ut patet ex Hebræo et eorum sequentibus, abominationes hic vocantur peccata sacra, quarum eadem quasi sacrilegam Ægyptii abominabantur, utpote qui eas colerent quasi numina, vel quid numinis habentia. Unde que hic vocantur « abominationes, » paulo post vocantur « ea que colunt Ægyptii. » Sic enim Jovem Hammonium colebant ipsi in ariete, Apin in vitulo et bove. Ita Philo. Hanc etiam ob causam pastores ovium detestabantur Ægyptii, quia scilicet ipsi jugulare solent oves, quas colebant Ægyptii, uti dictum est *Gen. xlvii*. Licet enim lex Levitica de victimis necdum esset lata, sciebat tamen Moses partim ex traditione et exemplo majorum, partim Dei instinctu, Deum velle sibi oves et boves immolari, non porcos, aliaque animalia immunda. Quod nota contra Rupertum, qui hic litteralem sensum excludere, et pro eo topologicum substituere conatur.

Tropologicæ abominationes Ægyptiorum sunt Tropologie. fides, justitia, pietas, penitentia, mortificatio carnis et cupiditatum, alique virtutes quarum sacrificium Deo est gratissimum, quas impli horrent et aversantur.

Audi S. Gregorium, lib. X *Moral. xxiii*: « Quid hic peccator totis cogitationibus sperat, nisi ut potestate ceteros transeat, cunctos rerum multiplicitate transcendat, adversantes dominando subjiciat, obsequentibus mirandus innotescat, ire ad votum satisfaciat; benignum se cum laudatur, ostendat; quidquid gula appetit, offerat. Bene ergo spes illorum abominatio dicitur: quia ea que carnales ambiunt, spiritales quique judicio rectitudinis aversantur; et quod illi voluptatem æstimant, hi penam putant; quia ut caro mollioribus, sic anima duris nutritur, et sicut carnem dura sanciant, sic spiritum mollia necant. Spes itaque carnalium abominatio animæ dicitur, quia inde in perpetuum spiritus interit, unde ad tempus caro suaviter vivit; » et cap. *xxvii*: « Quod abominantur Ægyptii, hoc Israëlita Deo offerunt: quia simplicitatem conscientie, quam iniusti quique despiciunt, hanc justi in virtutis sacrificium vertunt, et excolentes recti puritate ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant. »

32. ET INGRAVATUM EST. — Hebraice, et aggravatum *Pharao cor suum*. Sic et Septuaginta.

Secundo. 29a. 12a.

Tropologie. 41a.

Abominaciones Ægyptiorum que?

Responsum.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur quinta plaga pestis, et scabra ulcerum, vers. 8, et septima grandinis, tonitruorum et fulminum, vers. 23. Quibus emollitus Pharaeo missionis Hebraeorum spes dat, sed plagis cessantibus rursum se obdurat.

1. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et loquere ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi. 2. Quod si adhuc renuis, et retines eos, 3. ecce manus mea erit super agros tuos, et super equos, et asinos, et camelos, et boves, et oves, pestis valde gravis. 4. Et faciet Dominus mirabile, inter possessiones Israel et possessiones Ægyptiorum, ut nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Israel. 5. Constituitque Dominus tempus, dicens: Cras faciet Dominus verbum istud in terra. 6. Feecit ergo Dominus verbum hoc altera die: mortuæque sunt crania animalia Ægyptiorum, de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit. 7. Et misit Pharaeo ad videndum: nec erat quidquam mortuum de his quæ possidebat Israel. Ingravatumque est cor Pharaonis, et non dimisit populum. 8. Et dixit Dominus ad Moysen et Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, et spargat illum Moyses in cælum coram Pharaone. 9. Sitque pulvis super omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus et iumentis ulcera, et vesicæ turgentes in universa terra Ægypti. 10. Tuleruntque cinerem de camino, et steterunt coram Pharaone, et sparsit illum Moyses in cælum: factaque sunt ulcera vesicatum turgentium in hominibus, et iumentis. 11. Nec poterant malefici stare coram Moysen propter ulcera quæ in illis erant, et in omni terra Ægypti. 12. Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen. 13. Dixitque Dominus ad Moysen: Mane surge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi. 14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum, et super servos tuos, et super populum tuum, ut scias quod non sit similis mei in omni terra. 15. Nunc enim extendens manum percutiam te, et populum tuum peste, peribisque de terra. 16. Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. 17. Adhuc retines populum meum, et non vis dimittere eum? 18. En pluuia cras hæc ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto a die qua fundata est usque in præsens tempus. 19. Mitte ergo jam nunc, et congrega iumenta tua, et omnia quæ habes in agro; homines enim et iumenta, et universa quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, moriantur. 20. Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos et iumenta in domos; 21. qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit servos suos et iumenta in agris. 22. Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cælum, ut fiat grando in universa terra Ægypti super homines, et super iumenta, et super omnem herbam agri, in terra Ægypti. 23. Extenditque Moyses virgam in cælum, et Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti. 24. Et grando et ignis mixta pariter ferebantur: tantaque fuit magnitudinis, quanta ante nunquam apparuit in universa terra Ægypti, ex quo gens illa condita est. 25. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad iumentum: cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit.

26. Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israel, grando non cecidit. 27. Misitque Pharaeo, et vocavit Moysen et Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam nunc: Dominus justus; ego et populus meus, impii. 28. Orate Dominum, ut desinant tonitrua Dei, et grando, ut dimittam vos, et nequaquam hic ultra maneatis. 29. Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, et cessabunt tonitrua, et grando non erit, ut scias quia Domini est terra. 30. Novi autem, quod et tu, et servi tui necdum timeatis Dominum Deum. 31. Linum ergo, et hordeum læsum est, eo quod hordeum esset virens, et linum jam folliculos germinaret: 32. triticum autem et far non sunt læsa, quia serotina erant. 33. Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum; et cessaverunt tonitrua et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. 34. Videns autem Pharaeo quod cessasset pluvia, et grando, et tonitrua, auxit peccatum; 35. et ingravatum est cor ejus, et servorum illius, et induratum nimis: nec dimisit filios Israel, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

Vers. 3. 3. ECCE MANUS MEA ERIT SUPER AGROS TUOS. — «Manus,» id est flagellum meum, sive, ut postea per appositionem explicatur, «pestit valde gravis,» quam ego manu et potestate mea sola, non Mosis, nec Aaronis, uti et præcedentem plagam, immittam, infundendo aerem et corpora. Est enim pestis venenosus quidam vapor in aere concretus, vitali spiritui inimicus, qui omnem humorem inficere potest; sed potissimum sanguinem. secundo choleram, tertio phlegma, quarto melancholiam: ideo prius sanguinei periculo contagii pestis subjiciuntur, deinde cholericæ, postea phlegmaticæ, denique melancholicæ, quia humor frigidus et siccus ad inflammationem et putredinem ineptus est, et strictos habet meatus, ait Marsilius Ficinus, Epidemiarum antidot. cap. III et seq.; ubi et remedia pestis assignat, scilicet fugam aeris infecti, recreationem et lætitiã, cibum solidum, potumque roborantem cor et spiritus, cavere a cibis qui facile corrumpuntur et putrescent; purgare sæpe humores putrescentes per aloem, myrrham et crocum; uti theriaca, zodoaria, citro; suffumigare juniperum, terebinthinam, thus; vestes crebro mutare, et mundas induere; os et manus sæpe abluere aceto, et aliquando vino potente.

SUPER AGROS TUOS, ET SUPER EQUOS. — *Ts* et significat, id est, *g. d.* Plaga hæc erit pestis super agros tuos, id est super equos, oves et boves tuos qui sunt in agris; nec enim ipsos agros pestis hæc tetigit. Ita Hebræa, Chaldaeus et Septuaginta. Hinc patet hæc peste percussa esse, et perire non homines, sed animalia, non quidem omnia, sed ea tantum, quæ erant in agris.

Tropologie, quinta hæc pestis plaga significat, quinti præcepti: «Non occides,» transgressoribus, quales erant hi infanticida, Deum solere pestem, aliaque mortis genera infligere. Ita Rupertus et Prosperus, lib. I De Promissionibus, cap. XXXVI.

OVES ET BOVES, — quos nutrebat Ægyptii non ad mactationem et esum, sed ad servitiã, lanam

et mercimoniã. Nam bobus arabant, ex ovibus lac et lanam accipiebant.

Notat Origenes in suis animalibus puniri, quia ea pro diis colebant, ut demeritis sue admonerentur, cum videbant ea interire.

4. INTER POSSESSIONES, — inter pecora quæ possidebant Hebræi et Ægyptii.

UT NIHIL OMNINO PEREAT EX HIS QUÆ PERTINENT AD FILIOS ISRAEL. — Ecce hic mira Dei providentia circa Hebræos et Ægyptios; ut, cum mixta sint utrorumque animalia, sola tamen Ægyptiorum peste tangantur, et nulla vicini pecoris contagia lædant ea quæ sunt Hebræorum. Unde liquet in terram Gessen, in qua multi Ægyptiorum habitabant, hæc quoque plagam fuisse immissam, ita tamen ut Hebræos non tangeret. Idem de cæteris omnibus plagis censent Philo, Josephus et Abulensis, videlicet aquas in Gessen quoque fuisse versas in sanguinem, et ranas ibidem fuisse, sed Ægyptios tantum exagitasse; similiter et sciniphes et muscas, ideoque, cap. VIII, vers. 22, signanter dici: «Faciam mirabilem terram Gessen, in qua populus meus est,» *g. d.* Ubi populus meus est, inde crebro muscas; ubi vero Ægyptii erant, faciam ut eo convolent: hoc enim valde fuit mirabile; sic de nona plaga tenebrarum dicitur, cap. X, vers. 23: «Ubi cumque habitabant filii Israel, lux erat,» *g. d.* In eadem domo, in cubiculis Ægyptiorum erant tenebræ, in cubiculis vero Hebræorum erat lux. Sic ultima plaga primogenitos Ægyptiorum, etiam in terra Gessen occidit, illis ibidem Hebræis. Et ratio est, quia par erat ut illi Ægyptii vel maxime pleeterentur, qui Hebræos oppræsserant. Tales autem erant incolæ Gessen, maxime præfecti operum.

Dices, cur ergo Pharaeo non ante in præcedentibus plagis, sed jam tantum in hac quinta misit exploratores in Gessen, ad hæc discriminationem Hebræorum et Ægyptiorum in hac plaga cognoscendam?

Respondeo, quia ante viæ erant impervie ob ranas, muscas et sciniphes omnia occupantes, et

In eodem cubiculo Hebræi erant lux, Ægyptii tenebræ.

Tropologie
ficut pestis
est.

Pharae istis flagellis ita distinebatur, ut de exploratione hac non cogitaret, ne quidem in praecedenti plaga, qua tamen Hebraeos discriminandos fore ab Aegyptiis illi praedixerat Moses, cap. viii, vers. 22.

Ver. 6. 6. MORTUAQUE SUNT OMNIA ANIMANTIA, — scilicet quae tum erant in agris, ut patet ex dictis vers. 3, idque exprimitur in sequenti plaga grandinis, vers. 19. Ibi enim reliqua Aegyptiorum animalia, quae nunc erant in stabulis, ideoque intacta manserant, tunc vero exierant pabulatum ad agros, ibidem grandine percussa interierunt.

Ver. 7. 7. INGRAVATUMQUE EST COR PHARAONIS — Non orat hic Pharae ut plaga cesset, sicut ante fecerat, quia iam mortua erant animalia; ideoque cum nulla ei esset spes amovende plagae, ope eius durum plaga magis induruit, nimirum, tantis Hebraeis imperitandi, suasque per tyrannidem opes augendi amor, animo Pharaonis insederat, ut flagella jam preterita, flagella non duceret; aut ob tyrannidem ac sibi immissa non cogitaret, malleque incerta Dei vindicta deinceps se exponere, quam certam praedam relinquere.

Ver. 8. 8. DIXIT DOMINUS AD MOYSEN (IMMEDIATE) ET AD AARON, — mediate, scilicet per Moysen: soli enim Mosi loquebatur Deus, uti superius dixi.

Sexta plaga vesicarum et ulcerum. TOLLITE PLENAS MANUS CINERIS DE CAMINO. — Hebraice est: Accipite vobis volas plenas favillae formatae, id est cineris, qui in camino et fornace ex igne et carbonibus defluxit: proprie autem hebraice פִּיֶּשֶׁת *piach* significat albam illam favillam, quae necdum plane versa est in cinerem, qua semimortui carbones conteguntur. Apposite favilla haec ardentis pustulae demonstrantur: haec enim instar cineris fiunt ex calore; aptoque factum est ut Aegyptii, qui Hebraeos fornace lateritia torserant, acerbissime eadem torquerentur, qua de causa de Aegyptia servitute loquens Moses, Deut. cap. iv, vers. 20, ait: «Eduxit vos de fornace ferreae Aegyptii.»

ET SPARGAT ILLUM MOYSES. — Nota: Uterque, scilicet tam Moses, quam Aaron iubetur ferre cinerem e camino, sed solus Moses eum spargere in aera; Aaron enim in aquis produendo sanguinem et ranas, atque e terra educendo sciniphes, sua signa iam ediderat: hic vero et deinceps Mosi majora servantur, quae in igne, caelo et aere patret miracula, ut ait Philo. Spargit ergo hic Moses cinerem in caelum, ut significet hanc plagam cecidit; a Deo evocari et emitti, utque cinis hic sparsus, et in pulverem conversus, partim per ventum, partim per angelos delatus in homines et animalia, vertatur in vesicas et ulcera.

Ver. 9. 9. SITQUE PULVIS SUPER OMNEM TERRAM AEGYPTI. — «Sit pulvis,» id est, fiat pulvis, vertatur in pulverem. Ita Hebraea, Chaldaea, Septuaginta.

Nota: Favilla haec sparsa versa est in pulverem, non talem, qualis est pulvis terre; hic enim non habet vim urendi aut gignendi pustulas, sed

qualis ex favilla resoluta generari solet. Pulvis ergo hic est cinis ardens. *Secundo*, non plus favilla sparsit Moses, quam manibus suis hauserant, et attulerant ad Pharaonem Moses et Aaron, quod fuit exiguum; sed Deus ipsum sparsum in aere multiplicavit, ut in modum dense nivis, vel pruinae jugiter caderet super Aegyptios eorumque animalia. *Tertio*, huic cineri Deus impressit vim igneam et adustivam, et per ventum et angelos in omnem Aegyptum delatus, et hominibus jumentisque inspersus, ulcera pustulasque noxio suo calore cogeret et generaret.

ERUNT ENIM IN HOMINIBUS ET JUMENTIS, — non omnibus, sed plurimis, ait Cajetanus; nam reliqua sequenti grandinis plaga percussa perierunt.

ULCERA ET VESICAE TURGENTES. — Vesicae, ait Pererius, sunt quidam tumores excitati in cute a calore elevante ac resolvente, qui continent humores aqueos resolutos a calore ignis ex partibus carnis subtilioribus et delicatioribus; deinde calore magis siccante cutis hominum et animalium consumebatur et contrahebatur, ac denique rumpebatur; quae ruptio carnis aperta dicebatur vulnus; post rupturam autem cutis caro illa aperta et hians, paulatim putrescens et coarsumpta, fiebat ulcus. Verum tales vesicae aquae parvum afferunt dolorem, et parvae sunt pene. Rursum, haec vesicae Aegyptiorum non generantur ulcera, sed potius ulcera generantur vesicis, ut patet ex Hebraeo textu, qui sic habet, *erit ulcus, vel apostema germinans vesicas, vel inflammationes, vel effervescentias*, id est, erit ulcus vel apostema inflatum, turgidum et effervescent. Unde Noster paulo post vertit: «Ulcera vesicarum turgentium.» Vesicae ergo haec non erant aliud quam ipsa ulcera ardore et sanie turgida et tumefacta, quae magno dolore cruciabant Aegyptios. Unde Josephus ait ulcerata fuisse intus in cute corpora Aegyptiorum; hinc et Scriptura ait hic, vers. 11: «Nec poterant malefici stare coram Mose, propter ulcera quae in illis erant.» Addit Philo: «Videbatur, ait, unum ulcus a vertice usque ad fines pedis, his, quae membratim sparsa erant, continua serpigine in unum coeuntibus.» Hinc Moses, Deut. cap. xxviii, hanc plagam quasi gravissimum violatoribus legis intentat, dicens: «Percutiet te Dominus ulcere Aegypti, et partem corporis, per quam stercorea egeruntur, scabie quoque et prurigine, ita ut curari nequeas.»

Tropologie, haec plaga, ait Origenes, habet ulcera et vesicas cum fervore: in ulceribus arguitur dolosa malitia; in vesicis, turgens et inflata superbia; in fervore, irae ac furoris insania. Vere enim superbia turgidum et furens insanus est. Sapor, rex Persarum, vocavit se regem regum, partiepem siderum, fratrem solis et lunae, teste Herodoto, lib. II, et Plinio, lib. II; nomen stolidus fuit; Meneceates medicus hanc unam ab eis quos curabat mercedem petebat, ut liberti se ipsius servos faterentur, eumque Jovem dice-

rent. Hinc scripsit ille ad regem hoc titulo: «Jupiter Meneceates Agesilao regi salutem;» cui descripsit ipse hac forma: «Agesilao rex Meneceati sanam mentem.» Nestorius haereticus factus praesul Constantinopolitanus, postero die habuit orationem ad populum arrogantiae plenam, qua caelum se unicusque daturum promittebat: orthodoxi stultitiam ejus exploserunt. Primus Domitianus Imperator Dominum et Deum se appellari jussit, ait Eusebius. Riserunt Romani hominis fastum. Merito Aesopus rogatus a Chaione, «quid faceret Jupiter?» respondit: «Excelsa deprimit, extollit humilia.» Et Innocentius III, Pontifex, lib. De VIII. homin. «Superbia, inquit, turrim Babel evertit, linguam confodit, prostravit Goliath, suspendit Aman, interfecit Nicanorem, permisit Antiochum, Pharaonem submersit, Sennacherib interemit. Heu! unde iste hominis fastus? ejus vitam laboriosa devolvit poenaltas, ejus poenaltatem poenaltior mortis concludit necessitas; cui esse momentum, vita naufragium, mundus exilium est; cui mors aut instat, aut minatur instantiam.»

Secundo, S. Prosper, I part. Promiss. cap. xxxvi, et Rupertus: Qui violant, ait, sextum praecceptum, «Non moechaberis,» ardentem libidine, hi et igne sulphureo ardentem et ulcerosi, eternum in anima et corpore portabunt incendium. «Omnes enim adulterantes sunt quasi dibanus succensus a coeunte,» ait Osee, cap. vii. S. Augustinus vero hanc plagam adaptat homicidis, qui ira ardent, sed ipse invertit hic ordinem praecceptorum Decalogi. «Non occides» enim, non sextum, sed quintum est praecceptum Decalogi.

Ver. 11. 11. NEC POTERANT MALEFICI STARE CORAM MOYSE PROPTER ULCERA. — Tertia est haec victoria Mosis contra magos. *Primo* enim viciit eos, cum ejus serpens devoravit serpentes eorum. *Secundo*, cum produxit sciniphes, quos magi producere non poterunt. *Tertio*, hic ulceribus cruciando eos omnino superavit. Ita Rupertus. Hinc videtur quod magi licet victi, hucusque tamen verbis et calumniis, omnique conatu suo resisterint Mosi, itaque Pharaonem magis magisque semper obdurarint: licet enim Deum in tertio signo agnoverint, non tamen eum sicuti Deum glorificaverunt, aut coluerunt. Addit Calvinus magos omnia signa, quae fecerat Moses hucusque, suis incantationibus pariter effecisse, scilicet sanguinem, ranas, sciniphes, vel, ut Calvinus mavult, pediculos, cenomyiam, pestem et ulcera. Unde hoc dicitur Aegypti, nisi ex suo vertiginis spiritu? contrarium enim prorsus asserit Scriptura, scilicet eos defecisse in tertio signo, nec potuisse sciniphes producere, quo satis insinuat eos nullum signum ulterius efficere aut producere potuisse.

Ver. 12. 12. INDURAVITQUE DOMINUS COR PHARAONIS. — Hic primum Deus dicitur indurasse cor Pharaonis, cum scilicet magi, qui eum hucusque animave-

rant et induraverant, jam plane victi et afflicti defecissent. Vide dicta cap. vii, vers. 3.

14. IN HAC VICE MITTAM OMNES PLAGAS MEAS SUPER COR TUUM, — *q. d.* Copi te, o Pharae, urgere, pergam jam; fixum enim apud me est non desistere, sed alteram post alteram in te immittere plagam, usque dum te magis semper rebellem et reluctantem aquis mergam in mari Rubro.

OMNES PLAGAS, — non quas possum, sed quas destinavi immittere ad te perdendum.

SUPER COR TUUM, — *q. d.* Praecedentia te non pupugerunt; age, telis meis ipsum cor tuum petam, eaque immittam quae cor tuum saucient, tangant et angant.

13. NUNC EXTENDE MANUM PERCUTIAM TE ET POPULUM TUUM PESTE. — «Peste,» qua occidam in ultima plaga primogenita tua, ait Pererius. Verum incertum est an primogenita hac peste occisa sint, et illa plaga non nunc, sed post tres alias contigit. Adde Pharaonem hac plaga non perisse: hoc autem hic dicitur; sequitur namque, «peribisque tua.»

Secundo, alii ex Hebraeo vertunt: *Et quidem si voluisses, potuisses te occidere peste (qua occidit pecora tua), et perisses de terra; verum ideo posui et servavi te, ut ostendam in te fortitudinem meam.* Ita Chaldaeus (1). Verum Hebraea non habent *si*, et assertive, non autem conditionale mianitur Pharaoni pestem et interitum. Dico ergo: pestis hic significat omne excidii genus, quod deinceps in Pharaonem immisit Deus, *q. d.* Plagas plagis addam, donec excidaris a terra. Patet ex praecedentibus, quibus haec connectit vocula causalis *enim*; praecessit enim vers. 4: «In hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum:» *peste* ergo, id est excidio et morte; ita enim hebraice דָּבַר *deber*, id est pestem, vertit noster Interpreter, Psal. lxxvii, 50, cum ait: «Jumenta eorum in morte (hebraice in *peste*) conclusit;» et Osee, xiii, 14: «Ero mors (hebraice *deber*, id est pestis) tua, o mors.» Sic vulgo proditores vocamus pestes Reipublicae. Sic Terentius in *Adolphis*, lenonem illum vocat «adolescens pestem.» Simili modo *gladius* Hebraeis significat quodlibet excidii et mortis genus, ut dixi in cap. v, vers. 21.

PERIBISQUE DE TERRA. — Hebraea haec omnia habent in praeterito: «Ecce nunc extendi manum, percussi, et periisti,» *q. d.* Ita certo te perdere decrevi, ac si jam percussissem te, tuque perisses. En quam gravi combinatione durissimum Pharaonis cor tentat et tundit Deus, ut emolliatur; sed frustra: quasi enim esset adamas, ita tunsiore magis obduruit.

16. IUDICIO AUTEM POSUI TE, UT OSTENDAM IN TE FORTITUDINEM MEAM. — Nonnulli sic explicant: *Idcirco obduravi te, ut occasionem haberem te assidue puniendi, itaque ostendendi potentiam meam.* Verum haec est haeresis blasphemae Calvinii.

(1) Ita et Rosenmullerus.

Uico ergo, pro posui te, hebraice עָרַבְתָּךְ הַמַּדְרִיכָה, id est, feci te stare, quod duo significat. Primo, statui te: unde Noster vertit, «posui te»; et Paulus, Rom. ix, 17, «excitavi te.» Secundo, «sustentavi te»; qui enim alium sustentat, eundem stare facit et statuit, ut firmus consistat. Unde Chaldaeus vertit, *sustinuit te*; et Septuaginta, *servatus es*. Ulrovis modo legit S. Augustinus hic, *Quaest. XXXII*, et S. Ambrosius in cap. ix ad Rom. Et utraque lectio vera est; posterior enim priorem complet hoc modo: primo, «posui te, et statui te,» regem videlicet; secundo, «sustinuit te,» scilicet regem, ut in regno tuo perdurares. Sensus ergo est, *g. d. Ego Deus, te, o Pharaon, regem constitui, sustinui, conservavi, permisque ut in populum meum tyrannus insurgeres; ut ego vicissim in te quasi hostem tot plagis potentissimis insurgerem, tandemque te mergerem in mari rubro, ut sic omnes meam justitiam ac potentiam agnoscant, timeant et colant. Ita Chrysostomus et Photius in cap. ix ad Rom.*

UT ORYSTEMAM IN TE FORTITUDINEM MEAM (1). — Nota: Haec non prima et precipua, sed una inter alias, eaque ultima causa fuit, cur Deus Pharaonem regem statuerit. Prima enim causa fuit, ut Pharaon bene ageret, et bene regeret populum, itaque bene agendo praemis presentibus et aeternis ornaretur; ad haec enim creatus est omnis homo. Unde et Pharaonem peccantem Deus sustinuit in multa patientia, ut suam duritiam, vitam et mores corrigeret. Nam, ut ait Apostolus, Rom. ii: «Patientia et benignitas Dei ad penitentiam te adducit,» id est, adducere conatur. Ideo ergo Deus Pharaonem flagellavit, ut ille flagellis hisce mollesceret, et se flecteret ad Dei obsequium. Verum, quia ipse per duritiam suam obnubilatus est Deo, idcirco Deus plagas plagas addere decrevit, et tandem mergere eum cum suis in mari Rubro, ad hoc, ut hae plagae et clades Dei potentiam omnibus ob oculos ponerent, atque impiis et rebellibus Dei metum incuterent, sicuti ille hunc metum incusserunt Chanaanitis, Josue II, 9, et Philistaeis, I Reg. iv, 8. Nunquam enim tantam et tam longam Pharaonis pertinaciam passus fuisset Deus, nisi ex ejus malitia tantum vindictae bonum cogitasset elicere; nam, ut ait Boetius, lib. IV *De Consolat.* prosa 6: «Sola est divina vis, cui mala quoque bona sunt, cum competenter eis utendo, alicujus boni elicit effectum: ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem, licet in alium, tamen in ordinem relabatur: ne quid in providentiae regno liceat temeritati.»

Nota: Deus diu sustinuit Pharaonem aliosque obduratos, et indices sustinet. Primo, ut ostendat in his quantum malum sit obduratio, quamque illi ad omnia sint duri et inflexiles. Secundo, ut

(1) Hebr. est, ut ostendam tibi potentiam meam.

Caritas
Pharaonem
in se
tenet
1007

In primo
providio
in nihil
licet se
miserat.

Quoties
causa
car boni
sustinet
obdura-
re.

longius det eis spatium respiciendi, Rom. ii, 4. Tertio, ut ostendat suam in eis potentiam et longanimitatem, Sapientia xii, 10. Quarto, ut eorum comparatione appareat mira Dei misericordia erga electos, Rom. ix, 22.

17. ADHUC RETINES? — Hebraice, *adhuc calcas*, id est, ut Chaldaeus, subjectum retines, tam iniqua fixoque illi insides, illumque arcas, ut ne ad triduum laxare velis?

18. EN FLUAM CRAS HAC IPSA HORA. — Non differit Deus supplicium peccati. En tibi hora vindictae horam culpae excipit: horaria ergo est omnis peccati voluptas; horaria est et vita nostra; horaria est et occasio, tempusque merendi aeternae praemia. Hinc Hora Gentilibus fuit dea providentiae, quae negligentes socordesque esse non pateretur; indeque ab hortando et incitando dicta est et Hora. Hora enim dea, cum viveret, Hersilia nuncupata, fuit uxor Romuli. Hujus deae aedem nunquam claudi solitam, tradit Plutarchus, ea scilicet causa, quod semper aliquid preclari fieri hortaretur, nunquamque cessandum esse admoneret. Ita Geraldus, *synag.* 1.

GRANDINEM MULTAM NIMIS (id est plurimam), QUALIS NON FUIT IN EGYPTO, A DIE QUA FUNDATA EST, — quia habitari vocat a Mesraim (inde enim Aegyptus hebraice vocatur Mesraim, et hodie a Turcis et incolis vocatur Mesra) filio Cham primo conditore, vel potius colono Aegypti. Ita enim explicatur, vers. 24, ubi dicitur: «Ex quo gens illa condita est,» puta a 627 annis; nam Aegyptus habitari cepit mox a dispersione gentium facta in Babel, Genes. xi. Illa autem dispersio facta est sub anno 170 a diluvio, ut tibi dixi, puta 422 annis ante ortum Abrahae; natus est enim Abraham anno 292 a diluvio; anno 400 Abrahae natus est Isaac; ab ortu Isaac ad exitum Hebraeorum ex Aegypto fluxerunt 405 anni, ut dixi Gen. xv, 13. Ergo a dispersione in Babel, quando habitari cepit Aegyptus, usque ad hunc annum, quo Hebraei exierunt ex Aegypto, fluxerunt anni 627. Adde enim annos 422 a Babel ad Abraham, et centum ad Isaac, et 405 ad exitum, habebis 627. Apposita ad Aegyptios addit hoc Moses; Aegyptii enim suam antiquitatem jaebant, et fabulose tredecim millium annorum aetatem sibi arrogabant, adeoque, ut ait Diodorus Siculus, lib. I, cap. ii, venditabant primos homines creatos esse in Aegypto, ob Nili fertilitatem et commoditatem.

Aliqui sic exponunt: nunquam fuit talis grandis in illa terra, ex quo illa vocata est Aegyptus, et incolae Aegyptii; sed errant: nam terra illa vocata est Aegyptus ab Aegypto Dani fratre et filio Beli Aegyptii, cui defuncto successit ille in regnum, ejecto fratre suo Danao, qui concessit in Graeciam, qui inde dicti sunt Danai, quod Eusebius et S. Augustinus, XVIII *De Civit.* xi, contigisse tradunt imperante apud Hebraeos Josue, qui successit Mosi, id est 800 annis post diluvium. Ergo non jam, sed post haec tempora, vocata est Aegyptus.

Ver. 17.

Ver. 18.

Ver. 19.

Ver. 23.

Exempla
magna
grandi-
nis.

Nota: Alibi, et post haec tempora, non minor subinde, sed major fuit grando. Ludovicus Clavellius, fol. 260, narrat, anno Domini 1314, die 5 augusti, Cremonae pluisse grandinem magnitudine ovi gallinaei. In Septentrionalibus regionibus pluere subinde grandinem instar humani capitis docet Olaus Magnus lib. I, cap. xxii, et Comnimbrienses in *Meteora*, cap. De grandine. Rursus, Clavellius scribit, in agro Bononiensi, anno Domini 1337, mense augusto, pluisse grandinem sanguine mixtam, ex qua grana ponderata inventa sunt librarum 28.

Historia Tripartita, lib. VII, cap. xxii, narrat anno Domini 309, quarto calendae junias, Constantinopoli grandinem pluisse magnitudinis saxorum.

Sic anno Domini 406, ultima septembris, cum S. Joannes Chrysostomus actus est in exilium, terribilis grando in Constantinopolim depluit. Ita Tripartita, lib. X, cap. xx.

In fine mundi deplet grando magna sicut talentum, quod continet 1300 uncias, Apocal. xvi, 21. Sic lapidibus grandinis Amorrhaei oppressi sunt tempore Josue, cap. x, vers. 11.

19. CONGREGA JUMENTA TUA. — Ecce clementiam Dei, qui etiam irascens iram clementia diluit, eaque poenitentia temperat et mitigat. Ita S. Augustinus, *Quaest. XXXIII*.

23. DOMINUS DEDIT TONITRUA. — «Dominus» non per se, sed per angelum; suavis enim providentiae divina dispositio suo gaudet ordine, ut administratori utitur spiritibus, puta angelis, quantum illorum vires ferunt, scilicet ubi quid fieri vult quod naturae limites non transcendit, quale erat hoc tonitruum, grandinem et fulgura efficere per causas naturales, sive applicando activa passivis. Cum enim exhalatio calida et sicca in nubibus occurrit humidae et frigidae, illam violenta eruptione perumpit, atque ex hac collisione fragor oritur, qui tonitruum dicitur, atque accensio et inflammatio exhalationis, quae fulgur nominatur. Ita Aristoteles, lib. II *Meteor.* cap. i et viii.

ET GRANDINEM AC DISCURRENTIA FULGURA SUPER TERRAM. — Septima haec fuit in Aegypto plaga grandinis; nam ut dicitur *Psal.* cxlviii: «Ignis, grando,nix, glacies, spiritus procellarum, faciunt verum ejus;» et licet illa naturalibus causis proveniant, saepe tamen numine irato causas illas ordinante et accente, grassantur acris.

Nota: Pro fulgura hebraice est עָרַבְתָּךְ, id est ignem; per quem intellige ignitas exhalationes, etiam fulgura, quae coruscando, urendo, ligando, dividendo, diruendo obvia quaeque, noxam gravissimam dederunt Aegypto. Hinc Ovidius fulgura vocat trifida et trisulca, quasi tres habeant acies quibus omnia secent et scindant, ut *Metamorph.* II:

Ille Pater rectorque Deum, cui dextra trisulca
ignibus armata est, qui nutu concutit orbem.

Ca. 33. to-
nitrini et
fulguris.

Septima
plaga. E-
GYPTI
fuit
grando.

Fulgura
sunt tri-
sulca.

24. ET GRANDIO ET IGNIS MIXTA PARITER FEREBANTUR. — Hebraice est, *erat ignis recipiens se, vel receptus in grandine*; Septuaginta, *erat autem grando et ignis ardens in grandine*. Hoc ergo fuit insigne prodigium, quod simul cum grandine et pluvia, ut dicitur vers. 34, ignis permisceretur. Unde *Sapient.* xvi, de eo dicitur: «Mirabile erat, quod in aqua quae omnia extinguit, plus ignis valebat, et supra virtutem ignis exardescerat; nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabescebant.»

In hac ergo plaga tria elementa saevierunt in Aegypto, aer per tonitrua, aqua per grandinem, ignis per fulgura, ut vel inviti cogenter Aegyptii agnoscerent, se oblectari praepotenti elementorum et mundi Domino. Nam, juxta dictum *Sapient.* v, orbis terrarum pugnabat pro Deo adversus insensatos, et omnis creatura armabat se adversus impios: Deus ergo hic ostendit non esse alios deos caelestes, alios aereos, alios aquaticos, alios terrenos, ut Gentiles putabant, et Syri, dicentes Deum Israel esse Deum montium, non convallium; sed se verum esse creatorem et Dominum omnium, ait Theodoretus.

Nota quinque mira et horrida in hac plaga. Primo, quod in Aegypto haec facta sint, ubi raro et modica est pluvia, tonitru et grando. Secundo, quod haec grando insatiata fuerit magnitudinis, instar lapidum, ait Philo, et densa instar pluviae, ut patet hic, vers. 18.

Tertio, quod, ut ait Philo, grando intermixta erat ignibus, quibus tamen nec ipsa liquescebat, nec extinguebat fulmina, sed utraque simul eodem deferebantur impetu.

Quarto, tonitrua haec insolita erant et horrida, quae mire percellerant Aegyptios. Grando segetes, fruges et fructus, quin et animalia, non quae domi, sed quae in agris erant, sternebat et elidebat; fulmina arbores et duriora quaeque, atque animalia et homines feriebant. Ex quibus, ait Philo, si quae supererant, combusta circumferrebant vulnera ad terrorem videndum. Sed hoc non videtur verum; nam Dominus, vers. 19, praedixit omnia esse mortura. Unde et vers. 25 dicitur: «Et percussit grando in omni terra Aegypti cuncta quae fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum, cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit.»

Quinto, quod terra Gessen sola ab hac plaga fuerit immunis.

Mystice, S. Augustinus: «Septimum, inquit, praecipuum est, Non furaberis, et plaga septima fuit grando in fructibus: quod per furtum condita Dei praecipuum subducis, de caelo perdis; nemo enim habet injustum lucrum sine justo damno; qui furatur acquirit vestem, ad caelesti judicio perdit fidem: ubi lucrum, ibi damnum; visibiliter lucrum, invisibiliter damnum. Lucrum sua caecitate, damnum, quia vivit sine equitate; ergo, qui suo judicio fornicose furantur, justo judicio Dei intrinsece grandinantur: quia sci-

Ver. 24.

Quinque
mira et
horrida
in hac
plaga
grandi-
nis.

Nemo
habet in
justum
lucrum
sine justis
damnis.

licet reatu mortis æternæ in anima feriantur. »
 Unde secundo, grando hæc ignea, sive ignis hic grandinans typus fuit ignis infernalis, qui grandinabit et afflabit damnatos. Quis non timeat hunc ignem, hæc grandinem? Eum horrebat S. Hieronymus, ideoque omnes voluptates abiecit, et in eremum veluti portum salutis se recepit. « Ille ego, » ait ipse epis. 22 ad Eustochium, « qui ob gehennæ metum, tali me carcere damnaveram, scorpionum tantum socius et ferarum. » Eum horrebat Cyrillus Alexandrinus in orat. De exitu animæ: « Gehennam, ait, timeo, quippe interminatam; exhorreo tartarum, ut cui nimium insit calor; paveo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis; formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. » Merito ergo pueris nos confert Chrysostomus, qui larvas timeant, non ignem: ita enim nos larvas malorum, puta temporalia damna et erumnas timeamus; ipsum vero malum, id est peccatum, ignemque æternum quo nos ducit, non formidamus. Ita ipse hom. 5 ad Populum.

TANTÆQUE FUIT MAGNITUDINIS, QUANTÆ ANTE NUNQUAM APPARUIT IN UNIVERSA TERRA ÆGYPTI. — Hinc colligas falsum esse quod quidam fabulantur, nunquam in Ægypto visam esse pluviam, nunquam grandinem. Si enim recta hic sit comparatio, inferre licet: ergo visa est aliquando grando, et multo magis pluvia in Ægypto, sed non tanta quanta hæc. Hinc et Diodorus Siculus, lib. I, cap. II, in Ægypto docet esse pluvias, sed rarissimas; et Philo: « Ægyptus, inquit, hiemem nescit, hiemalesque tempestates: hæc circa brumam irroratur parvis rarisque pluviis in locis duntaxat maritimis: supra Memphis autem nullas omnino sentit; » et causam subdit: « Quod Ægyptus non longe absit a zona torrida (tantum enim abest 25 gradibus ab æquinoctiali), ac consequenter æstuet; quodque stagnationes Nili arva satis fœcundant, ut naturæ de imbris Ægypto providere non sit opus. » Mirum vero est et quasi incredibile, quod addit Philo, Nilum inundantem nubes e quibus fit pluvia, absumere: neque enim ad nubes intumescit Nilus, nisi velit dicere Nilum exundantem sua violentia impedire, quominus vapores ascendant, et densentur in nubes, aut quod occulta sympathia eas ad se attrahat.

Nota: Nili exundatio incipit solstitio æstivo, deficit æquinoctio autumnali, juvatque agros tum inundando, tum oblimando et pinguefaciendo. Addit Seneca, lib. IV Natur. Quæst. cap. II, naturam ita disposuisse, ut eo tempore Nilus inundet Ægyptum, quo terra maximo æstu usta aquam profundius haurit et imbibit; ut tantum tunc hauriat, quantum annuæ siccitati sufficere possit.

Hujus exundationis causam variè variam dant: Solinus eam tribuit soli et astris. Secundo, Ephorus eam tribuit terre rare et arida; et in Ægypto desudant. Tertio, Herodotus eam tribuit naturæ Nili, quasi hic natura sua aquas ad se attrahat,

itaque exundet. Quarto, alii eam tribuunt subterraneis sinibus, qui pleni aquis in Nilum se effundant. Quinto, Thales et Elianus eam tribuunt Etoisii, qui ex adverso flantes descendenti Nilo resistant, eumque reverberant, ut exundet. Verum experientia compertum est augmentum Nili effici non ex adverso, sed ex paludibus, ex quibus Nilus descendit.

Dico ergo causam exundationis Nili esse imensam pluvialis aquæ vim (adde et nivium colligationem) quæ ad paludes, et loca illa superiora, e quibus Nilus fluit, stato anni tempore colligitur et in Nilum influit, eumque ita adauget, ut exundet magis minusve, pro imbrum et rivulorum in Nilum influentium copia vel raritate. Ideo vero hæc inundatio in Ægypto æstate accidit, quia paludes illæ et fontes, ut nostro hoc sæculo compertum fuit, in ea mundi parte sunt, ubi hiems est eo tempore, quo Alexandria, et in Ægypto est æstas: unde imbris tunc abundant, concurrente forte ad idipsum cœlesti vi aliojuxta sideris inibi dominantis, ut vult Scaliger exercit. 47 in Cardanum; et Comimbriensis in Meteora, tract. IX, cap. X.

26. TANTUM IN TERRA GESSEN, UBI ERANT FILII ISRAEL. — g. d. Totæ Ægyptus percussa est grandine, excepta Gessen, in qua multi fuerunt ea immunes, scilicet Hebræi, cum suis jumentis et agris. Nam Ægyptios æque ibi ac alibi grandine tactos esse dixi vers. 6 (1).

30. NOVI AUTEM QUOD ET TU, ET SERVI TUI NECDEUM TIMEATIS DOMINUM, — timore scilicet pietatis, ex reverentia et religione in Deum manantis: ita S. Augustinus, Quæst. XXXV; vel etiam timore servili penarum, tali videlicet, ut eo permanente cessantibus flagellis dimittatis populum. Unde hebraice est: Novi quod non timebitis Dominum. Nam alioqui eos ad tempus, quo plage durabant, timuisse Dominum, omnes hæc eorum preces testantur; quæ ita eorum cor ad breve saltem tempus immutavit, ut serio cogitarent populum dimittere: ideo enim paulo post Pharaon liber a pœna ad ingenium rediens, rursus induratus dicitur.

32. TRITICUM AUTEM ET FAR NON SUNT LESA. — Hebræi et Lytanus per far accipiunt spellam, quæ extra aristas thæcis etiam includitur, cum triticum sola arista claudatur.

QUIA SEROTINA ERANT, — hebraice, quia erant tenebrosa, id est, quia nondum prohibant, et latebant adhuc sub terra, vel tenui gramine; nam circa finem februarii hæc contigerunt, ut patet ex diebus cap. VII, sub finem Quæst. III.

33. ET INGRAVATUM EST COR EJUS. — Toties ictum cor Pharaonis, hoc editis signis, tot plagis immissis

(1) Peccavi hac vice, id est, nunc demum me peccasse confiteor.

Vers. 28. Et multum, id est satis est fuisse, sufficit et ne sint amplius voces Dei, tonitrua, et grando.

non est mollitum, sed induruit semper, ideoque durius indies evasit; hebraice est, aggravavit Pharaon cor suum. PER MANUM MOYSE, — per Moysen: manus enim est organum organorum, ait Aristoteles; est hebraismus.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur octava plaga Ægypti, quæ fuit locustarum, et, vers. 21, nona, quæ fuit densissimarum tenebrarum, quibus mollitus Pharaon Hebræos abire permittit; sed omnium, etiam pecorum, missionem urgente Mose, se rursus obdurat, Mosique mortem minatur.

1. Et dixit Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem; ego enim induravi cor ejus, et servorum illius, ut faciam signa mea hæc in eo. 2. et narres in auribus filii tui, et nepotum tuorum, quod contriverim Ægyptios, et signa mea fecerim in eis, et sciatis quia ego Dominus. 3. Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem, et dixerunt ei: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Usquequo non vis subjici mihi? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 4. Sin autem resistis, et non vis dimittere eum, ecce ego inducam cras locustam in fines tuos: 5. quæ operiet superficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris. 6. Et implebit domos tuas, et servorum tuorum, et omnium Ægyptiorum: quantam non viderunt patres tui, et avi, ex quo orti sunt super terram, usque in præsentem diem. Avertitque se, et egressus est a Pharaone. 7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequo patiemur hoc scandalum? dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo. Nonne vides quod perierit Ægyptus? 8. Revocaveruntque Moysen et Aaron ad Pharaonem, qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo vestro: quoniam sunt qui ituri sunt? 9. Ait Moyses: Cum parvulis nostris et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis; est enim solemnitas Domini Dei nostri. 10. Et respondit Pharaon: Sic Dominus sit vobiscum, quo modo ego dimittam vos, et parvulos vestros. Cui dubium est quod pessime cogitetis? 11. Non fiet ita, sed ite tantum viri, et sacrificate Domino: hoc enim et ipsi petistis. Statimque eiecit sunt de conspectu Pharaonis. 12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super terram Ægypti ad locustam, ut ascendat super eam, et devoret omnem herbam quæ residua fuerit grandini. 13. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti, et Dominus induxit ventum urentem tota die illa et nocte; et mane factus, ventus urens levavit locustas. 14. Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti, et sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt. 15. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat: nihilque omnino virens relictum est in lignis, et in herbis terræ, in cuncta Ægypto. 16. Quam ob rem festinus Pharaon vocavit Moysen et Aaron, et dixit eis: Peccavi in Dominum Deum vestrum, et in vos. 17. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam. 18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum. 19. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in mare Rubrum: non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti, 20. et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel. 21. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cælum, et sint tenebræ super terram Ægypti, tam dense, ut palpari queant. 22. Exteuditque Moyses manum in cælum, et factæ sunt tenebræ horribiles in